

Ένας ξένος στη χώρα της φιλοσοφίας

Ο Ζακ Ντερνιτά ονομάστηκε υποτιμητικά πάπας του μεταμοντέρνου, μα θα ήταν πιο σωστό να θεωρείται κλασικός

Του JUAN CRUZ*
INA DAILY / EL PAIS

Ελάχιστα είναι ίσως οι κριτικοί οι οποίοι, τώρα που έφυγε από τη ζωή, αμφισβητούν δημόσια στον Ζακ Ντερνιτά την ιδιότητα του κλασικού της σύγχρονης σκέψης. Η αλήθεια είναι ότι αυτή η αναγνώριση, αν τη δει κανείς από κάποια προοπτική, θα έπρεπε να προ-

καλεί έκπληξη σε πολλούς. Δεν έχει περάσει πολύς καιρός που ο Ντερνιτά θεωρείτο ο πιο εμβληματικός αντιπρόσωπος μιας φιλοσοφίας «α λα γαλλικά», που τα κύρια χαρακτηριστικά της ήταν η επιστημονική χαλαρότητα, η απουσία αυστηρής ακρίβειας και η τάση προς κάποιες παράδοξες κατηγοριοποιήσεις, πολύ σκοτεινές και απομακρυσμένες από τα πρότυπα καθαρότητας και ευταξίας που ισχύουν στους χώρους της

ορθολογιστικής φιλοσοφικής σκέψης. Και, εδώ που τα λέμε, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι είναι ακόμα της μόδας, σε ορισμένους κύκλους, να λέγονται αστεία σχετικά με το πόσο δυσνόητες είναι οι ντερνιτανικές διατυπώσεις, λες και είναι λίγες οι άγνωστες και οι αδυναμίες κατανόησης που μπορεί κανείς, σ' αυτούς τους χώρους, να ομολογήσει χωρίς ντροπή. Ωστόσο, τα πράγματα άλλαξαν με μεγάλη τα-

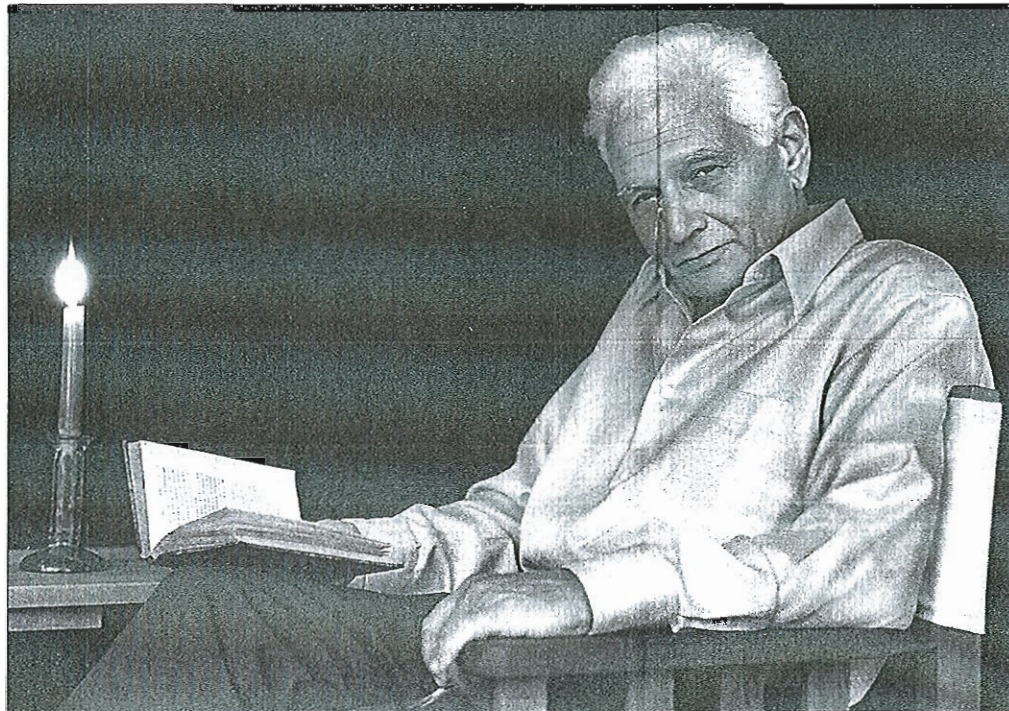
χύτητα και σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, και το στέρνο έδαφος όπου νόμιζαν ότι πατούν οι επικριτές του Ντερνιτά αποδείχτηκε πολύ ασταθέστερο του αναμενομένου: κλονίστηκαν οι πιο συμπαγείς βεβαιότητες, κατέρρευσαν οι πιο καλά θεμελιωμένες προσδοκίες. Και έμεινε αλώβητος αυτός ο τόσο δυσφημισμένος —για λεξιλαιγγία, ελαφρότητα, ασυναρτησία— Γαλλο-εβραίο-αλγερινός φιλόσοφος, που τόλμησε να υπερα-

σπιστεί τον Μαρξ, όταν ο υπαρκτός σοσιαλισμός είχε καταρρεύσει («Φαντάσματα του Μαρξ»), που ήταν ικανός να στοχάζεται με τρόπο ριζοσπαστικό για τη δικαιοσύνη («Η δύναμη του νόμου»), που ήξερε να διεισδύει σε χώρους τόσο επισφαλής όπως η φιλία («Πολιτική και φιλία») ή ο θάνατος («Κάθε φορά μοναδικό, το τέλος του κόσμου»), για να αναφέρει μερικές μόνο από τις πιο σημαντικές του παρεμβάσεις.

Εκ πρώτης όψεως θα μπορούσε κανείς να σκεφτεί ότι ήρθε επιτέλους το πλήρωμα του χρόνου για να αποδοθεί δικαιοσύνη στον Ντερνιτά και ότι οι τιμές που δέχθηκε τα τελευταία χρόνια, το γεγονός ότι γίνονταν πλέον αναφορά στις ιδέες του δίπλα σε στοχαστών όπως ο Ρόρτι, ο Βάτιμο, ο Χάμπερμας ή ο Ντέβιντσον, αποδεικνύουν ότι οι αρχικές αντιστάσεις είχαν ξεπεραστεί. Ότι τα επεισόδια όπως αυτό του βιβλίου του Σόκαλ (όπου οι θέσεις του Ντερνιτά παρουσιάζονται ως πρότυπο μιας φιλοσοφικής γλώσσας επιτηδευμένης και στερημένης νοήματος) ή της θορυβώδους αντίδρασης μερικών επιφανών καθηγητών του Κέμπριτζ, όταν ο Ντερνιτά ανακηρύχθηκε εκεί επίτιμος διδάκτωρ, ήταν οι τελευταίες επιθέσεις ενός φιλοσοφικού κυκλώματος που χαρακτηρίζεται από αδιαλλαξία και ακαμψία.

Στη λογοτεχνία

Πολύ φοβόμαι ότι μια τέτοια ερμηνεία πρέπει μάλλον να θεωρηθεί απλώς ένα νέο επεισόδιο της γνωστής σύγκρουσης ανάμεσα στην επιθυμία και την πραγματικότητα. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η σημαντική απήχηση που είχαν οι απόψεις του Ζακ Ντερνιτά από τη δεκαετία του '70 και μετά εκδηλώθηκε κυρίως στις πιο προ-

Ζακ Ντερνιτά, ο Γαλλο-εβραίο-αλγερινός φιλόσοφος που τόλμησε να υπερασπιστεί τον Μαρξ, όταν ο υπαρκτός σοσιαλισμός είχε καταρρεύσει.

ωθημένες σχολές λογοτεχνικής κριτικής των ΗΠΑ, όπως η σχολή του Πανεπιστημίου του Γέιλ (με τον Πολ ντε Μαν επικεφαλής), και στους κύκλους του

New Criticism. Το γεγονός αυτό έχει σίγουρα τη σημασία του. Σε αντίθεση με ό,τι συνέβη με πολλούς Ευρωπαίους φιλοσόφους που εγκαταστάθηκαν στις

ΗΠΑ λόγω του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (όπως π.χ. η Χάνα Αρεντ), ο Ντερνιτά θριάμβευσε στο χώρο της λογοτεχνίας και όχι της φιλοσοφίας. Μ' άλλα λόγια, ο Ντερνιτά είχε πάντα κάτι το ξένο μέσα στη χώρα των φιλοσόφων.

Είναι δίκαιη όμως αυτή η άρνηση φιλοσοφικής ιθαγένειας; Δεν φαίνεται άδικο να αποξενώνεται κάποιος μόνο και μόνο επειδή αμφισβητήσει ότι κύριο και πρωταρχικό καθήκον της φιλοσοφίας είναι να κριτικάρει τον κόσμο.

Θαυμασμός και αμφισβήτηση

Του DEREK ATTRIDGE
— THOMAS BALWIN

δίδλων. Στις λογοτεχνικές του προτιμήσεις προελάμβαναν ο Τζέιμς Τζέιμς ο

κρατώντας σημειώσεις και κάνοντας στο τέλος αναφορές και κρίσεις στα

Έργα του Ντερνιτά στα ελληνικά

Πολλά είναι τα έργα του Ζακ Ντερνιτά που έχουν μεταφραστεί και κυκλοφορούν στα ελληνικά. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται το εγξ: «Πλάτωνος Φορημοκία» (Άγρο), «Τελευταία λέξη ρατσισμού» (Άγρο), «Περί Γραμματολογίας» (Γνώση), «Πολιτική και φιλία» (Εκκρεμές), «Φωνήματα του Μαρξ» (Εκκρεμές), «Υπερηχογράφισμα της πλειόρασης» (Εκκρεμές), «Πανεπιστήμιο όνειυ όρνυ» (Εκκρεμές), «Έμβολα - Το ύψη του Νίτσε» (Εστία), «Η Λευκή μυθολογία» (Εστία), «Χώρος» (Κορδαρίσση), «Γραφή και διαφορά» (Καστανιώτης), «Πέρον του κοσμοπολιτισμού» (Κρητική), «Φωνή και φανόμενος» (Ολκός), «Τρέλα και φιλοσοφία» (Ολκός), «Απρόυποθετό ή κυριαρχία» (Πεταόκης), «Αντιστάσεις ψυχανάλυσης» (Πλέθρον).

ναντούσαμε σ' αυτό το νέο πεδίο πολιτικούς και κοινωνικούς στοχαστές όπως ο Φρόιντ, ο Σοσύρ, ο Λακαν, ο Γκόφμαν και ο ίδιος ο Μαρξ.

Τα έργα που ανήκουν σ' αυτό το είδος —ανάμεσά τους πολλά από τα πιο σημαντικά του Ντερνιτά— μπορεί να μην αναφέρονται καθόλου στη λογοτεχνία, ωστόσο τα περισσότερα προσφέρουν πολύτιμα εργαλεία για την προσέγγιση της κειμενικής και γλωσσικής διάστασης του λογοτεχνικού έργου.

Ευέλκτα κριτήρια

Η ιδέα των συνόρων ανάμεσα στα πεδία της γνώσης κάνει συνεχώς τη δύναμή της μέσα σε έναν κόσμο όπου οι δεσμοί αλληλεξάρτησης γίνονται όλο και πιο στενοί και τα σύνορα (και επομένως οι διαχωριστικές γραμμές) τείνουν να εξαφανιστούν. Γι' αυτό και τα κριτήρια με τα οποία προσδιορίζεται η αξία της όποιου φιλοσοφικής πρότασης πρέπει να διαθέτουν ευελιξία και ποικιλομορφία, αναγνωρίζοντας ως μια από τις πρωταρχικές αξίες όχι την ικανότητα υπεράσπισης της εδαφικής συνοχής των διαφόρων θεωρητικών περιοχών απέναντι στις εξωτερικές επιθέσεις, αλλά την ικανότητα να κατανοούμε διαλεκτικά —δηλαδή να σκεφτόμαστε μέσα σ' ένα νέο πλαίσιο νοήματος— την αναπόδραστη ετερογένεια που φαίνεται να χαρακτηρίζει τον κόσμο.

Δεν ταιριάζει αυτήν την ώρα το αποχαιρετιστικό να αφιερώσει στη φιλοσοφία του Ζακ Ντερνιτά τον χώρο που

ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Το κυνήγι της ευτυχίας

Ντόνικος Κέναντι

Μια δυνατή ιστορία αγάπης ανάμεσα σε μια δυναμική νέα γυναίκα κι ένα χορηγετικό δημοσιογράφο με φόντο τη μεταπολεμική Αμερική.

Ένα μυθιστόρημα για την πίστη

ΤΟ ΚΥΝΗΓΙ ΤΗΣ ΕΥΤΥΧΙΑΣ
Ντόνικος Κέναντι
Μια δυνατή ιστορία αγάπης ανάμεσα σε μια δυναμική νέα γυναίκα κι ένα χορηγετικό δημοσιογράφο με φόντο τη μεταπολεμική Αμερική.
Ένα μυθιστόρημα για την πίστη

Το όνομα του Ζακ Ντεριντά έχει ίσως μνημονεύσει πιο συχνά από οποιουδήποτε άλλου συγχρόνου του στοχαστή σε βιβλία, εφημερίδες, διαλέξεις και συζητήσεις. Έχει γίνει θέμα ταινιών, καρτούν και ενός τουλάχιστον ροκ τραγουδιού, από τους Scritti Politti προκάλεσε υμνική όσο και διπλητηριώδη δημοσιεύματα στον Τύπο και έγραψε μερικά από τα πιο δύσκολα φιλοσοφικά έργα του καιρού του. Αν θα τον θυμούνται στο μακρινό μέλλον, θα είναι για τη συμβολή του στην κατανοήση της γλώσσας, της ταυτότητας, των ηθικών αποφάσεων και των αισθητικών αξιών.

Η «αποδόμηση», ο φιλοσοφικός όρος που συνδέθηκε με το έργο του, πέρασε στο λεξιλόγιο όχι μόνο των φιλοσόφων και των θεωρητικών της λογοτεχνίας, αλλά και των αρχιτεκτόνων, των θεολόγων, των καλλιτεχνών, των θεωρητικών της πολιτικής, των μουσικοκριτικών, των παιδαγωγών, των κινηματογραφιστών, των νομικών και των ιστορικών. Η αντίδραση στη σκέψη του ήταν επίσης ευρύτατη και ενίοτε σκληρή, καθώς μέσα από το έργο του έθεσε υπό αμφισβήτηση οκαδημαϊκούς κανόνες αλλά και τη κοινή λογική.

Απόρριψη προτύπου

Η αφετηρία του Ντεριντά ήταν η απόρριψη ενός κοινού προτύπου γνώσης και γλώσσας, σύμφωνα με το οποίο η κατανοήση μιας έννοιας απαιτεί γνωριμία με το νόημα της, ένα είδος γνωριμίας όπου το νόημα αυτό είναι άμεσα παρόν στη συνείδηση. Γι' αυτόν, το μοντέλο αυτό συνεπαγόταν τον «μύθο της παρουσίας», την υπόθεση ότι κερδίζουμε την καλύτερη κατανόηση ενός πράγματος όταν αυτό –και μόνον αυτό– είναι παρόν στη συνείδηση.

Υποστήριξε ότι για να κατανοήσουμε κάτι χρειάζεται να συλλοβώμε τους τρόπους με τους οποίους συνδέεται με άλλα πράγματα, και την ικανότητα να αναγνωρίσουμε σε άλλες περιστάσεις και μέσα σε διαφορετικό πλαίσιο αναφοράς – κάτι που ποτέ δεν μπορεί εξαντλητικά να προβλεφθεί. Σ' ένα από τα πρώιμα έργα του πάνω στον Γερμανό φαινομενολόγο Εντμουντ Χούσελ («Η φωνή και το φαινόμενο») υποστήριξε ότι η φιλοσοφική έμφαση στο «ζωντανό παρόν» έκρυβε μια εξάρτηση από την ιδέα του θανάτου: Δεν μπορεί να χρησιμοποιήσω ένα σίμα –μία λέξη ή μια πρόταση, π.χ.– δίχως να υπονοώ ότι προϋπάρχει από μένα και θα υπάρχει και μετά από μένα. «Είμαι» σημαίνει «Είμαι θνητός».

Ηθικές αξίες και αποφάσεις

Ο Ντεριντά ισχυριζόταν ότι αγαπούσε ότι «αποδομώσε». Γι' αυτόν, ήταν απόδειξη μεγαλειότητας της σκέψης του Πλάτωνα, του Ρουσό, του Χέγκελ ή του Λεβιάς, το γεγονός ότι τα κείμενά τους μπορούσαν να κινηθούν πέρα από αυτό που άμεσα

Παύλ Τσέλαν. Παρότι το όνομά του συχνά συνδέεται με τον όρο «μεταμοντερνισμός» (ενίοτε με πιο αποχρώση ηθικού σχετικισμού) οι προτιμήσεις του έγκλιναν περισσότερο προς τους δύσβατους αισθητικούς πειραματισμούς των μοντερνιστών συγγραφέων. Γι' αυτόν, τα γεγονότα ότι οι ηθικές αξίες δεν μπορούν να εκφραστούν ως απλοί κανόνες συμπεριφοράς όχι μόνο δεν μείναν αλλά αύξησε τη βαρύτητα των ηθικών μας αποφάσεων. Στα πιο ύψιμα γραπτά του ασχολήθηκε ιδιαίτερα με ηθικά και πολιτικά θέματα, ανάμεσα τους τη θρησκεία (τόσο τον χριστιανισμό όσο και τον ιουδαισμό), τη θανατική ποινή (στην οποία είχε σθεναρά αντικαταστήσει, τη θέση των ζώων στη δυτική φιλοσοφία.

Καλός ακροατής

Ήταν ένας άνθρωπος με εξαιρετική σεμνότητα και γενναιοδωρία. Οποίος έπιε παραστάει σε κάποια από τις πολλές συζητήσεις που έχουν αφιερωθεί στο έργο του, θα πρόσεξε με πόση ευσυνειδησία άκουγε τον κάθε ομιλητή –διάσημο στοχαστή ή πρωτοετή φοιτητή–

του έστελναν χειρόγραφα τους δεχόμενα απαντήσεις γραμμένες στο χέρι (πράγμα που συχνά σήμαινε ότι δεν διαβάζονταν) με καλοπροαίρετα σχόλια.

Παρότι παρουσιάστηκε κατά καιρούς από τους επικριτές του σαν ένας εγωκεντρικός διανοούμενος που περιφρονούσε την αναζήτηση της αλήθειας, δηλώνοντας ότι η ιστορική γνώση είναι αδύνατη και ότι δεν υπάρχει τίποτ' άλλο πέρα από τη γλώσσα, η εικόνα αυτή κάθε άλλο παρά ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα. Ήταν ένας προσεκτικός στοχαστής, που επισήμαινε τις αναπόφευκτες απλουστεύσεις σε ό, τι έλεγε. Πάντα επέμενε στη φιλοσοφική και γλωσσική αυστηρότητα (ακόμα κι αν η αντιληψή του για την αυστηρότητα ήταν διαφορετική από την παραδοσιακή) και σεβόταν την αλήθεια και την ιστορική ακρίβεια με πολύ παραδοσιακό τρόπο.

Πολλοί από τους κριτές και τα σύγχρονα κείμενα στις διαφορετικές μορφές γνώσης; Στην πραγματικότητα, το σωστό θα ήταν να πούμε ότι ο Ντεριντά –όπως συνέβη και με άλλους συγχρόνους του στοχαστές, οι οποίοι επίσης επικρίθηκαν– δεν υποστήριξε την εξαφάνιση, τη διάλυση ή την κατάργηση των ειδών, αλλά την ανάδυση ενός νέου είδους, του οποίου το όνομα δεν είχε προσδιοριστεί. Θα ήταν ένα είδος περιπλοκό, ετερογενές και μιγαδικό, που θα περιλάμβανε ως αυθεντίες συγγραφείς πολύ διαφορετικής προέλευσης και χαρακτήρα. Μαζί με την αναφορά σε φιλοσόφους με την παραδοσιακή έννοια, όπως ο Χέγκελ, ο Νίτσε ή ο Καντόρμπερ, θα συ-

πονοήσουμε υποκαταστάσει στον Ντεριντά τα εύσημα αυτής της αξίας ως μεταθανάτια τιμή. Αρκεί προς το παρόν να επισημάνουμε, ξεπροβοδίζοντας τον, ότι ο συγγραφέας μας είχε δικαίωμα να θυμάνε με τους επικριτές του και παρατηρούσε: «Απέναντι στην παραμικρή περιπλοκή, απέναντι στην παραμικρή απόπειρα αλλαγής των κανόνων, οι υποτιθέμενοι συνήγοροι της επικοινωνίας διαμαρτυρούνται για απουσία κανόνων και σύγχυση».

Ο Juan Cruz είναι καθηγητής φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης και ερευνητής στο Ινστιτούτο Φιλοσοφίας του CSIC.

ΜΕΤΑΞΕΝΙΑ ΠΡΟΔΟΣΙΑ
Ούζομ Λαλίμ Κιν
Η Ντία, κόρη οικογένειας υπαυτουργών στο Πακιστάν, ερωτεύεται τον Ντάνις, όταν αυτός γυρίζει από την Αμερική. Ο ερώτας τους, όμως, πρέπει να παραμείνει κρυφός...

Το πιο δημοφιλές έργο πακιστανικής μυθιστοριογραφίας όλων των εποχών, που μεταφράστηκε σε 11 γλώσσες.

Ο ΕΧΘΡΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
Μπέρναρντ Κάρνγουοϊντ.
Μετά το ΒΑΣΙΛΙΑ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ, έρχεται το δεύτερο μέρος της τριλογίας. Ένα βιβλίο πόλεμο σε αλοκή και ιστορικές λεπτομέρειες.
Μια νέα διάσταση στην πολυθρύλητη μορφή του Βασιλιά Αρθούρου.

...για αναγγελίες με αποστολές
Μεσομαζιά 1, 106 19 Αθήνα
Τηλ: 210 33 02 234, Fax: 210 33 02 098
www.pichthelios.gr
e-mail: info@pichthelios.gr

βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ
Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Ευριπίδου 84, 105 53 Αθήνα
Τηλ.: 210 3213907, Fax: 210 3214810
www.hestia.gr • info@hestia.gr

Ντον ΝτεΛίλλο Κοσμοπόλις
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Θωμάς Σκότσος

Ένας πανίσχυρος νεαρός πολυεκατομμυριούχος και η διαδρομή του σιους δρόμους της Νέας Υόρκης με τη μηχανά του. Η ζωή μέσα από τα ίχνη του αυτοκινήτου του και τις σκέψεις των υπολοίπων. Το αμερικάνικο όνειρο που πεθαίνει μαζί με τους εκφραστές του.

βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ
Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

Ευριπίδου 84, 105 53 Αθήνα
Τηλ.: 210 3213907, Fax: 210 3214810
www.hestia.gr • info@hestia.gr

ΤΑΣΟΣ ΤΕΛΛΟΓΛΟΥ
Η πόλη των Αγώνων

Ένα ισάξιο σε μια πόλη που άλλαξε όσο δεν είχε αλλάξει από την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Δημοσιογραφική έρευνα βδομαμένη σε εκατοντάδες δημόσια έγγραφα, μελέτες και πρωτότυπα, καθώς και σε δεκάδες συνεντεύξεις με τους πρωταγωνιστές του «Αθήνα 2004».

CHRISTIE'S

Καθίστος σε σχήμα φύλλου του Jay Paris με διαρρυθμικά καλλιπόμενα λίθους

ΕΚΤΙΜΗΣΗ
CHF 135.000.250,000 € (131.000.150.000)

Ο οίκος Christie's έρχεται στην Αθήνα

Επιλογή κοσμημάτων και ρολογιών της δημοφιλούς Magnificent Jewels and Watches που ηρθε και να δημοπρατηθούν στην Γενεύη, θα εκτεθούν στην Αθήνα στο Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία τη δεύτερη 18 Οκτωβρίου (12.00-18.00) και την Τρίτη 19 Οκτωβρίου (10.00-17.00).

Για rendez-vous και εκτιμήσεις κατά τη διάρκεια των παραπάνω ημερομηνιών, παρακολουθείτε απευθυνθείτε στην εταιρεία εκδοστικών συμβούλων Art Expertise, τηλ. 210 74 74 333 e-mail art@expertise.christies.com